

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการวางแผนกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับที่ผ่านมา ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 (พ.ศ. 2504-2539) เป็นการดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่และผู้บริหารของรัฐ คือ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ สศช. ในการรวบรวมปัญหา วิเคราะห์ และกำหนดแนวทางในการพัฒนา ซึ่งถือเป็นการดำเนินงานภายในของรัฐ สื่อมวลชนและประชาชนจะทราบแผนการพัฒนาประเทศได้เมื่อแผนดังกล่าวได้ร่างเสร็จสมบูรณ์แล้วเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่าการจัดทำแผนพัฒนาเป็นการวางแผนแบบระดับบนสู่ระดับล่าง Top-down โดยไม่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนและสื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนกำหนดแผนทุกฉบับที่ผ่านมาเลย สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เพียงแค่เป็นตัวกลางถ่ายทอดนโยบายแผนพัฒนาของรัฐบาลจากรัฐสู่ประชาชน หรือจากระดับบนสู่ระดับล่าง และการถ่ายทอดข่าวสารตามแนวนอนเท่านั้น แหล่งที่มาของการเปลี่ยนแปลงและแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยจึงเกิดจากผู้มีอำนาจระดับบนมากกว่าประชาชน แม้ว่าในปัจจุบันการบริหารประเทศมีการกระจายอำนาจมากขึ้น ประชาชนมีโอกาสมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่บทบาทส่วนใหญ่ของประชาชนก็ยังคงเป็นเพียงผู้คอยปฏิบัติตาม หรือมีบทบาทส่วนใหญ่ในฐานะผู้รับสารมากกว่าจะมีบทบาทเป็นผู้ส่งสาร และที่สำคัญการเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงบทบาทในฐานะผู้ส่งสารหรือมีส่วนร่วมมากเพียงไรนั้น จะสังเกตได้จากการที่รัฐให้สิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนและเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงไรเช่นเดียวกัน ดังนั้น สื่อมวลชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารเพื่อการวางแผนและกำหนดยุทธวิธีการพัฒนาที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และรับรู้เข้าใจนโยบายการพัฒนาประเทศอย่างทั่วถึง และเป็นสื่อสะท้อนกลับความคิดความต้องการของประชาชน

การวางแผนพัฒนาประเทศเริ่มขึ้นอย่างจริงจังเป็นครั้งแรกในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน พ.ศ. 2504 เพราะฉะนั้นไทยจึงมีประสบการณ์ในการวางแผนและกำหนดยุทธวิธีการพัฒนามาเกือบ 30 ปี แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาไม่เคยมีการกำหนดยุทธวิธีการสื่อสารเพื่อการพัฒนาควบคู่กับยุทธวิธีการพัฒนาเลย การสื่อสารจึงเป็นปัจจัยที่ถูกลืมในกระบวนการพัฒนา รัฐบาลล้มความจริงไปว่า การตัดสินใจที่จะทำอะไรเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนานั้นจะไม่มีผลอะไรมากนัก จนกว่าจะมีการตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรด้วย และการที่จะทำอย่างไรเป็นเรื่องของการสื่อสารเป็นส่วนใหญ่ (เสถียร เขยประทับ 2538ก : 259)

ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) นี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ สศช. ได้หาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา เพื่อกำหนดแนวทางวิธีการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นี้ ให้สามารถตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด โดยได้เริ่มเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ขึ้นตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา โดยประเมินผลการพัฒนาในช่วงครึ่งแรก ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7

(พ.ศ. 2535-2539) และได้มีการจัดสัมมนารายงานการประเมินผลการพัฒนาครึ่งแผนฯ 7 ไปแล้วในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2537 นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการวางแผนที่สำคัญคือ สศช. ได้จัดให้มีการระดมความคิดเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ คือ การจัดเสวนา "จุดประกายความคิดสู่แผนฯ 8" ขึ้นที่ พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน จ. เพชรบุรี ในระหว่างวันที่ 28-29 มกราคม พ.ศ. 2538 โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ องค์กรภาคเอกชน และสื่อมวลชน เข้าร่วมเสวนาในครั้งนี้ ผลสรุปแนวความคิดจากการเสวนาในครั้งนี้ ทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่า ควรมีการระดมความคิดเห็นในเรื่องแนวทางและทิศทางการพัฒนาในระดับ ชาติขึ้นจากประชาชน ดังนั้น สศช. จึงได้จัดสัมมนาในระดับชาติขึ้นในขั้นต่อมา เรื่อง "แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8" ขึ้น ในระหว่างวันที่ 3-4 มีนาคม พ.ศ. 2538 ณ โรงแรม แอมบาสเตอร์ซิตี จอมเทียน จ. ชลบุรี โดยการคัดเลือกตัวแทนประชาชนทุกสาขาอาชีพ ได้แก่ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจเอกชน พรรคการเมือง วุฒิสมาชิก องค์กรพัฒนาภาคเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำกลุ่มแรงงาน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มนักศึกษา สื่อมวลชน และศิลปิน รวมทั้งสิ้น 1,500 คน ซึ่งนับเป็นการจัดสัมมนาครั้งแรกที่เปิดโอกาสให้มีการระดมความคิดจากประชาชนในระดับชาติ ขึ้นก่อนที่จะจัดทำร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นี้ขึ้น และสศช. ได้ให้ความสำคัญกับสื่อมวลชนมากกว่าที่ผ่านมาโดยคาดหวังว่าสื่อมวลชนจะมีบทบาทและทำหน้าที่ช่วยเผยแพร่กระจายข่าวสารเรื่องแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจ สร้างความรู้สึกในการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาประเทศ ดังจะ เห็นได้จากการจัดเสวนาจุดประกายความคิดและการสัมมนาทุกครั้ง สศช. ได้เชิญตัวแทนสื่อมวลชนเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง และนอกจากนั้นยังได้จัดการประชุมเฉพาะสื่อมวลชนเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการเผยแพร่ กระจายข่าวสารเรื่องแผนพัฒนาฯ และระดมความคิดจากประชาชนทุกสาขาอาชีพทั่วประเทศ

จากการสัมมนาระดับชาติดังกล่าว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้ปรับเปลี่ยนปรัชญาการพัฒนาที่สำคัญจากที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศมาสู่การมุ่งเน้น "การพัฒนาคน" โดยยึดหลักการให้คนเป็นศูนย์กลางและเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ โดยมีการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือรองรับการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตของคนเท่านั้น และยึดกระบวนการคนใหม่ในการจัดทำ แผนฯ คือ มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิด ทิศทาง และแผนการพัฒนาประเทศ ของประชาชนร่วมกัน ดังนั้น สศช. ร่วมกับคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ กป.อพช. จึงได้ร่วมกันจัดสัมมนาระดับชาติดังกล่าว และจัดสัมมนาระดับภูมิภาคขึ้นอีก 9 ครั้ง ระหว่างเดือนเมษายน- มิถุนายน พ.ศ. 2538 เพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนทุกกลุ่มสาขาอาชีพในแต่ละ ภูมิภาค เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับ ชาติให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหาและร่างแผนพัฒนาได้อย่างมี ประสิทธิภาพ หลังจากการสัมมนาทั้ง 9 ครั้งแล้ว ขึ้นต่อมา สศช. ได้จัดสัมมนาสรุปและวิเคราะห์ผลจาก การสัมมนาทั้ง 9 ครั้งในภาพรวม ในระหว่างวันที่ 14-15 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 ณ สมาคม วาย เอ็ม ซี เอ กรุงเทพฯ

สรุปการจัดสัมมนาระดับภูมิภาค 9 ครั้งมีดังนี้

ครั้งที่ 1 ภาคเหนือตอนล่าง

ครั้งที่ 2 ภาคกลางฝั่งตะวันออก

- ครั้งที่ 3 ภาคใต้ฝั่งตะวันออก
- ครั้งที่ 4 ภาคกลางตอนบนและภาคตะวันตก
- ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
- ครั้งที่ 6 ภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน
- ครั้งที่ 7 ภาคอีสานตอนบน
- ครั้งที่ 8 ภาคอีสานตอนกลางและล่าง
- ครั้งที่ 9 ภาคเหนือตอนบน

การสัมมนาระดับภูมิภาคทั้ง 9 ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ซึ่งจะต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว คือ

1. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนพัฒนาฯ
2. เพื่อรายงานความคิดเห็นของประชาชนในเรื่อง แนวคิด ทิศทาง เป้าหมาย และมาตรการหลักของการพัฒนา และใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาฯ
3. เพื่อประสานความร่วมมือกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมในการวางแผนพัฒนาฯ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

ผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้ง 9 ครั้ง ประกอบด้วย ประชาชน นักพัฒนาภาคเอกชน นักวิชาการ นักธุรกิจ ข้าราชการ และสื่อมวลชน ครั้งละประมาณ 50-60 คน โดยครั้งหนึ่งของผู้เข้าร่วมสัมมนามาจากผู้แทนองค์กรประชาชน และผู้แทนเครือข่ายปัญหาต่าง ๆ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานในชุมชน และมีความหลากหลายตามสภาพของอนุภูมิภาค เช่น ชาวนา ชาวประมง ชาวสวนยาง ชนกลุ่มน้อย ชาวชนผู้แทนกลุ่มสตรี คนพิการ เป็นต้น และในการสัมมนาแต่ละครั้งได้มีการคัดเลือกผู้แทนอนุภูมิภาคครั้งละ 2 คน เพื่อเข้าร่วมสังเคราะห์ผลการสัมมนาทั้ง 9 ครั้งกับ สตช. และ กป.อพช. รวมทั้งนักวิชาการในการสัมมนาครั้งที่ 10 ได้แก่ “ปฐมทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เส้นทางใหม่ของสังคมไทย” ในวันศุกร์ที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2539 ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาประมาณ 1,500 คน

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงการเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ทำให้ทราบว่า การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นี้ แตกต่างจากการจัดทำแผนพัฒนาฯ ทุกฉบับที่ผ่านมา 4 ประการคือ

1. ขั้นตอนการจัดทำแผนมีการระดมความคิดจากประชาชน
2. เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. มุ่งเน้นการพัฒนาคน ให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อรองรับการพัฒนาคน
4. ให้ความสำคัญกับบทบาทของสื่อมวลชนมากกว่าที่ผ่านมา

จากกระบวนการและขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ดังกล่าวซึ่งเน้นการระดมความคิดจากประชาชน การมีส่วนร่วมจากประชาชน และมุ่งเน้นการพัฒนาคน ให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา การจัดทำแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา สื่อมวลชนมีบทบาทเพียงการถ่ายทอด เผยแพร่ หลังจากที่สภาพัฒน์ได้จัดทำแผนแล้วเสร็จผ่านการพิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการแล้วเท่านั้น ประชาชนที่ต้องการทราบนโยบายของแผนพัฒนาฯ ส่วนใหญ่แล้วจะได้มาจากการติดต่อขอข้อมูลจากสภาพัฒน์โดยตรงหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่าจะได้ข้อมูลรายละเอียดของแผนพัฒนาฯ จากสื่อมวลชน และเป็นการแสวงหาข้อมูล หรือเปิดรับข่าวสารเพื่อประโยชน์ วัตถุประสงค์ที่ผู้รับสารมีจุดมุ่งหมายตั้งใจรับข่าวสารนั้นอยู่แล้ว มิได้เกิดจากการทำหน้าที่ในการถ่ายทอด เผยแพร่กระจายข่าวสารของสื่อมวลชนเป็นส่วนใหญ่

ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิจัยบทบาทและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในการเผยแพร่ ถ่ายทอดกระจายข่าวสารเรื่องแผนพัฒนาฯ รวมทั้งกระตุ้น ก่อให้เกิดความสนใจ ความต้องการเข้ามีส่วนร่วม และก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับนโยบายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยศึกษาจากพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จากสื่อมวลชนของผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชน และความสัมพันธ์กับความรู้ในเรื่องแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร และมีผลก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 อย่างไร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งถือเป็นตัวแทนของประชาชนในภาคธุรกิจเอกชนเฉพาะในกรุงเทพฯ เนื่องจากธุรกิจอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ มีความสำคัญอย่างมากต่อทิศทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ และความสำคัญของบทบาทของสื่อมวลชนในกรุงเทพฯ ซึ่งมีระบบการสื่อสารที่ทันสมัยเผยแพร่กระจายข่าวสารได้อย่างทั่วถึงในเวลาอันรวดเร็ว และประชาชนในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีการเปิดรับสื่อมวลชนค่อนข้างมาก ดังจะเห็นได้จากการสัมมนาในระดับภูมิภาคครั้งที่ 5 ในเขตจังหวัดกรุงเทพฯ และปริมณฑล สศช. ได้ให้ข้อมูลระบุว่า "เมื่อพิจารณาข้อมูลรายสาขาจะพบว่า บริเวณกทม. และปริมณฑลมีแหล่งอุตสาหกรรมกระจุกตัวถึง 77.3% ของประเทศ ด้านการค้าและบริการมีมากถึง 54.45% และ 43.2% ของประเทศ ซึ่งสะท้อนได้ถึงความสำคัญของกทม.และปริมณฑลที่มีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ซึ่งการพัฒนาประเทศใน 20 ปีข้างหน้า ศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจและการจ้างงานยังอยู่ในพื้นที่กทม. และปริมณฑล ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่และชุมชนที่มีศักยภาพสูงอยู่โดยรอบ กทม. และปริมณฑลจะเป็นศูนย์กลางฐานเศรษฐกิจด้านหน้าของภูมิภาคแถบนี้ของโลกควบคู่กับการพัฒนาของประเทศ สังคมของภาคมหานครจึงจำเป็นต้องเสริมสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ มีแรงงานที่พร้อมด้วยสมรรถนะ เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน, "แนวคิด ทิศทาง และการพัฒนาของประชาชน ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8" รายงานการสัมมนาในระดับภูมิภาคครั้งที่ 5, มิถุนายน 2538. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

นอกจากนั้นในรายงานของสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ร่วมกับศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กล่าวถึงสภาพการกระจุกตัวของภาคอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ ว่า "ปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของภาคอุตสาหกรรมไทย คือ กิจกรรมอุตสาหกรรมมีการกระจุกตัวในเขตกทม. และปริมณฑล กว่า 3 ใน 4 ของมูลค่าเพิ่มในภาคอุตสาหกรรมของประเทศ เกิดขึ้นในกทม. และปริมณฑลโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในประเทศเป็น

โรงงานขนาดย่อมที่มีการจ้างงานต่ำกว่า 50 คน แม้ในเขตกทม. ก็มีโรงงานขนาดย่อมอยู่เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม โรงงานขนาดใหญ่ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวในกทม.และปริมณฑล (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เอกสารสัมมนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8,16 กุมภาพันธ์ 2539)

จากรายงานเบื้องต้นเรื่อง "การศึกษาแนวโน้มการพัฒนาการทางเศรษฐกิจและประชากร ในโครงการศึกษาจัดทำแผนหลักการขนส่งและสื่อสาร พ.ศ. 2540-2549" จัดทำโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยร่วมกับสำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม ได้ระบุอย่างชัดเจนจากการศึกษาว่า "จากการเปรียบเทียบภูมิภาคต่าง ๆ จากผลการประมาณการที่ได้ของกรณีฐาน จะพบว่า กรุงเทพฯ และปริมณฑล (BMR) ยังคงโดดเด่นตลอดช่วง 20 ปีที่ทำการคาดประมาณ ในฐานะที่มีสัดส่วน (Share) สูงสุดแต่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา การที่รัฐบาลได้ใช้ความพยายามในการกระจายความเจริญไปยังภูมิภาคต่าง ๆ นั้น เพียงทำให้ BMR ขยายตัวช้าลงเท่านั้น ความเป็นเมืองโตเดี่ยวยังไม่มีที่ท่าว่าจะลดบทบาทลงแต่อย่างใด"

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาคอุตสาหกรรม การค้า และบริการในกรุงเทพฯ ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ในการเป็นกำลังสำคัญของการขยายความเจริญในทุก ๆ ด้านไปสู่ภูมิภาค และในปัจจุบันนี้ กรุงเทพฯ กำลังประสบกับปัญหาสำคัญที่จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ต้องเร่งแก้ไขหลายประการ ซึ่งปัญหาสำคัญเกิดจากการกระจุกตัวของธุรกิจภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคอุตสาหกรรมทั้งกิจการขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ดังที่รายงานของกระทรวงอุตสาหกรรมได้กล่าวไว้ อาทิเช่น ปัญหามลพิษฝุ่นละออง น้ำเน่าเสีย ปัญหาการจราจร คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพฯ อยู่ในอัตราความเสี่ยงสูงต่อสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ดังนั้น นอกจากเป็นหน้าที่ของภาครัฐในการเร่งหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้ว ภาคเอกชนควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยเช่นกัน ดังนั้น ผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชน ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการตัดสินใจ มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดแผนงานและแผนการลงทุน การบริหารงานของบริษัทฯ จึงจำเป็นต้องต้องทราบปัญหาและทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจกำหนด ทิศทางการบริหารกิจการของตนให้เหมาะสมและประสบความสำเร็จในทางธุรกิจ จึงควรจะต้องมีการแสวงหาข้อมูลและเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 หรือในส่วนของนโยบายอื่น ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาฯ จากสื่อมวลชนมากที่สุด

ผลการวิจัยเรื่อง "กรุงเทพมหานคร 2545" โดย เทียนฉาย กิระนันท์ และไพศาล เล็กอุทัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2529 ซึ่งมีกรณีวิเคราะห์บทบาทของสื่อมวลชนต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในกรุงเทพฯ พบว่า สื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของประชากรในกรุงเทพฯ อย่างมาก ประกอบกับความก้าวหน้าและขยายตัวอย่างรวดเร็วของสื่อมวลชน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ช่วยให้การส่งสื่อและรับสื่อเป็นไปอย่างรวดเร็วและสะดวกรวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนสามารถเข้าถึงผู้รับในทุกส่วนของกรุงเทพฯ ได้ในเวลาที่ไม่แตกต่างกันมากนัก หรือแม้แต่พร้อมกันทั่วกรุงเทพฯ ประเด็นสำคัญที่จะทำให้สื่อมวลชนเข้าถึงประชาชนได้นั้นขึ้นอยู่กับ การเปิดรับสื่อของชาวกรุงเทพฯ เอง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นตัวแปรที่สำคัญในการทำหน้าที่ของสื่อเพื่อเข้าถึงผู้รับสาร และมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ช่วยเผยแพร่กระจายข่าวสาร ก่อให้เกิดความสนใจ และความเข้าใจ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เปิดรับข่าวสารนั้น ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมต่อเหตุการณ์สำคัญ ๆ ต่าง ๆ ของสังคม ช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ ถกเถียงประเด็นปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจ ซึ่งบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวน่าจะมีประโยชน์ในกระบวนการ จัดทำแผนพัฒนาฯ และการเผยแพร่ให้ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาฯ ตามแผน โดยเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ดังนั้นจากบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนและความสำคัญของธุรกิจภาคอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ ดังกล่าว ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงได้ทำการศึกษารูปแบบและหน้าที่ของสื่อมวลชน โดยสำรวจจากพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และก่อให้เกิดการเข้ามีส่วนร่วมของผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งถือเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีสมมติฐานเบื้องต้นว่า น่าจะเป็นกลุ่มที่มีการเปิดรับข่าวสารเรื่องแผนพัฒนาฯ จากสื่อมวลชนมากที่สุด แตกต่างกันตามประเภทของธุรกิจและขนาดของกิจการ และวัตถุประสงค์ในการเปิดรับ อันก่อให้เกิดความรู้ และการเข้ามีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ แตกต่างกัน โดยที่สมมติฐานที่เกี่ยวกับพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อ และสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนฯ 8 กับความรู้ และการเข้ามีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับแผนฯ 8 นี้ ได้พิจารณาจากหลักฐานงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อมวลชน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

จากงานวิจัยของ สันตันทิ ประยูรรัตน์ (2534ก : ง) ศึกษาเรื่องการเปิดรับสื่อมวลชนและความคิดเห็นของนักศึกษาวารสารศาสตร์ ต่อมบทบาทในการพัฒนาสังคมของหนังสือพิมพ์ไทย พบว่ากลุ่มนักศึกษาวารสารศาสตร์ มีพฤติกรรมกา เปิดรับสื่อแตกต่างกันตามชั้นปีการศึกษา ภูมิสำเนาเดิม และอาชีพของผู้ปกครอง และยังพบว่า กลุ่มนักศึกษาที่ผู้ปกครองทำงานเอกชนมีปริมาณการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่ากลุ่มนักศึกษาที่ผู้ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และอาชีพอิสระ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

นอกจากงานวิจัยดังกล่าวแล้ว ประมะ สตะเวทิน (2526 : 121-124) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสื่อมวลชนว่า ประกอบด้วยกระบวนการเลือกรับข่าวสารของผู้รับสาร (Selective Processes) ได้แก่

1. ความสนใจ หรือความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสารต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลนั้นจะเลือกอ่าน ดู ฟังสิ่งใด (Selective exposure and Selective attention)
2. การเลือกตีความ (Selective interpretation)
3. เลือกจดจำ (Selective retention)

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวการเมืองกับความรู้เกี่ยวกับข่าวสารรัฐสภา พบว่า กลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับข่าวรัฐสภาสูง คือ กลุ่มที่มีปริมาณการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่อวิทยุและหนังสือพิมพ์ (ดารณี ถนอม, 2532ก : 71)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จากสื่อมวลชนของผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชน จำแนกตาม อายุ เพศ ประเภทกิจการ ขนาดของกิจการ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนและความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนและการเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และการเข้ามามีส่วนร่วมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

สมมติฐาน

1. ผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพฯ เปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จากสื่อมวลชนแตกต่างกันตามประเภทธุรกิจ และขนาดของกิจการ
2. ผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพฯ ที่เปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จากสื่อมวลชนมากกว่า มีความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ มากกว่าผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนที่เปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ น้อยกว่า
3. ผู้บริหารภาคธุรกิจเอกชนในกรุงเทพฯ ที่เปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ จากสื่อมวลชนมากกว่า มีส่วนร่วมเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ มากกว่าผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนที่เปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ น้อยกว่า
4. ผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพฯ มีความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มากกว่า จะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้บริหารภาคธุรกิจเอกชนที่มีความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ น้อยกว่า

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการสำรวจพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารเรื่องแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จากสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ เนื่องจากเป็นสื่อที่เหมาะสมกับการสื่อสารในระดับมวลชนซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพฯ โดยเหตุผลที่เลือกศึกษาเฉพาะผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในภาคเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากมูลค่าการลงทุนของภาคเอกชนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี 2537 - 2539 (จากเอกสารสัมมนา ทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2540, สมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์) พบว่ากรุงเทพฯ มีมูลค่าการลงทุนสูงสุด และด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาในการวิจัย จึงได้เลือกศึกษาเฉพาะธุรกิจ 5 ประเภท ได้แก่ อุตสาหกรรม คำส่งและคำ

ปลีก การบริการ การคมนาคมและขนส่ง การธนาคารและประกันภัย โดยพิจารณาจากข้อมูลของ TDRi ในการจัดอันดับประเภทธุรกิจที่มีอัตราความเจริญของมูลค่าเพิ่มในกรุงเทพฯ สูงสุด

ช่วงเวลาที่ทำการศึกษา ได้แก่ ช่วงระยะเวลาตลอด 1 ปี พ.ศ. 2539 โดยเริ่มทำการสำรวจ แจกแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของผู้บริหารภาคธุรกิจเอกชนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2540

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การเปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ จากสื่อมวลชน หมายถึง ความบ่อยครั้งในการอ่านหนังสือพิมพ์ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ

สื่อมวลชน หมายถึง หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์

เนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 หมายถึง ข่าว บทความ คอลัมน์ บทวิจารณ์ ซึ่งมีข้อความเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพาดพิงถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จากสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ในช่วงเวลา 1 ปี คือ ตลอดปี พ.ศ. 2539

ผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชน หมายถึง ผู้มีตำแหน่งระดับหัวหน้าฝ่ายขึ้นไป ซึ่งมีอำนาจตัดสินใจ และพิจารณาการวางแผนนโยบายของบริษัทที่ดำเนินกิจการเพื่อการแสวงหากำไรทุกประเภทกิจการ

ความรู้ หมายถึง ความสามารถในการจำและระลึกถึงประเด็นที่สำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างถูกต้อง โดยสามารถตอบคำถามในแบบสอบถามได้

ประเภทของธุรกิจ หมายถึง ธุรกิจเอกชนที่ประกอบการในกรุงเทพฯ แบ่งตามความสำคัญของธุรกิจจากสัดส่วนของสาขาการผลิตหลักในเขตของกรุงเทพฯ 5 สาขา ได้แก่

1. อุตสาหกรรม
2. คำสั่งและปลีก
3. บริการ
4. การคมนาคมและการขนส่ง
5. การธนาคารและการประกันภัย

ขนาดของกิจการ หมายถึง ขนาดของกิจการ ซึ่งแบ่งตามรายได้จากการดำเนินงานของกิจการก่อนหักค่าใช้จ่ายและภาษีต่อปี ดังนี้

กิจการขนาดเล็ก ได้แก่ กิจการที่มีรายได้จากการดำเนินงานไม่ถึง 600,000 บาท

กิจการขนาดกลาง ได้แก่ กิจการที่มีรายได้จากการดำเนินงานตั้งแต่ 600,000 บาท
แต่ไม่เกิน 1,200,000 บาท

กิจการขนาดใหญ่ ได้แก่ กิจการที่มีรายได้จากการดำเนินงานเกิน 1,200,000 ล้านบาทขึ้นไป

การเข้ามีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8
ได้แก่

1. การพูดคุย ปรึกษาหารือกับสื่อบุคคลหรือสื่อมวลชนเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ตั้งแต่ 1 คน
ขึ้นไป
2. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์กรหรือสมาคมทางธุรกิจ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็น
ทางการ

ตัวแปรในการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 ผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพฯ เปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ
ฉบับที่ 8 จากสื่อมวลชนแตกต่างกันตามประเภทธุรกิจ และขนาดของกิจการ

ตัวแปรอิสระ ประเภทธุรกิจ และ ขนาดของกิจการ

ตัวแปรตาม ความถี่ในการเปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จาก
หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์

สมมติฐานที่ 2 ผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพฯ ที่เปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ
ฉบับที่ 8 จากสื่อมวลชนมากกว่า มีความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ มากกว่าผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนที่เปิดรับ
เนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ น้อยกว่า

ตัวแปรอิสระ ความถี่ในการเปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จากหนังสือพิมพ์
วิทยุ และโทรทัศน์

ตัวแปรตาม ความรู้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

สมมติฐานที่ 3 ผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพฯ ที่เปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ
จากสื่อมวลชนมากกว่า มีส่วนร่วมเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ มากกว่าผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนที่เปิดรับเนื้อหา
เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ น้อยกว่า

ตัวแปรอิสระ ความถี่ในการเปิดรับเนื้อหาเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

ตัวแปรตาม การเข้ามีส่วนร่วมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

สมมติฐานที่ 4 ผู้บริหารภาคธุรกิจเอกชนในกรุงเทพฯ มีความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มากกว่า มีส่วนร่วมมากกว่าผู้บริหารภาคธุรกิจเอกชนที่มีความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ น้อยกว่า

ตัวแปรอิสระ ความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

ตัวแปรตาม การเข้ามีส่วนร่วมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกช่องทางการใช้สื่อในการนำเสนอข่าวสารเรื่องแผนพัฒนาฯ และนโยบายของรัฐในโครงการต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนประเมินบทบาทหน้าที่ของสื่อในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นี้ จากความคิดเห็นของผู้บริหารธุรกิจภาคเอกชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งถือเป็นตัวแทนประชาชนในกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ สามารถนำผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นแนวทางในการศึกษาบทบาทและหน้าที่ของสื่อจากการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าสนใจศึกษาในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย